

СЕРІЯ «Право»

УДК 343.985.2

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-6\(20\)-234-240](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-6(20)-234-240)

Вакуленко Андрій Едуардович ад'юнкт кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, пр. Гагаріна, 26, м. Дніпро, 49005, тел.: (050) 028-72-88, <https://orcid.org/0000-0002-5929-5793>

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СПРИЯННЯ ГРОМАДЯН ОПЕРАТИВНИМ ПІДРОЗДІЛАМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Анотація. У статті проведено аналіз змісту категорії «сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням» та запропоновано авторське визначення цієї категорії.

Наголошено, що у наукових дослідженнях серед вчених не має єдиних поглядів щодо змісту поняття «сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням». У першу чергу це стосується визначення поняття та змісту категорії «сприяння», яке співвідноситься з категорією «співробітництво».

За результатами дослідження з'ясовано, що: 1) поняття «сприяння» і «співробітництво» співвідносяться як загальне з частковим, тому «співробітництво» є складовою «сприяння»; 2) сприяння громадян оперативним підрозділам під час протидії кримінальним правопорушенням характеризують певні дії з боку громадян, які надають допомогу оперативним підрозділам під час протидії кримінальним правопорушенням; 3) допомога громадян оперативним підрозділам здійснюється як під час оперативно-розшукової діяльності, так й під час негласної роботи на стадії досудового розслідування кримінального правопорушення; 4) допомога громадян оперативним підрозділам може виражатися у наданні інформації, яка сприяє вирішенню завдань оперативно-розшукової діяльності та кримінального судочинства; в участі у проведенні пошукових та оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій; у створенні умов для здійснення оперативно-розшукової діяльності та негласної роботи під час кримінального провадження; у наданні експертної допомоги за матеріалами оперативно-розшукового та кримінального провадження.

Визначено, що сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням – це сприяння громадян оперативним підрозділам НПУ під час протидії кримінальним правопорушенням – це гласна або негласна участь громадян за їх згодою на платній або безоплатній основі у наданні допомоги оперативним підрозділам Національної поліції України шляхом здійснення певних дій, спрямованих на вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності та кримінального судочинства, у тому числі: наданні інформації, яка сприяє вирішенню завдань оперативно-розшукової діяльності та кримінального судочинства;

участі у проведенні пошукових та оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій; створенні умов для здійснення оперативно-розшукової діяльності та негласної роботи під час кримінального провадження; наданні експертної допомоги за матеріалами оперативно-розшукового та кримінального провадження.

Ключові слова: сприяння громадян, конфіденційне співробітництво, оперативні підрозділи, Національна поліція, протидія кримінальним правопорушенням, оперативно-розшукова діяльність, негласна робота.

VakulenkoAndriy Eduardovych Adjunct of the Department of Operational and Investigative Activities of the Faculty of Specialist Training for Criminal Police Units, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Gagarin Ave., 26, Dnipro, 49005, tel.: (050) 028-72-88, <https://orcid.org/0000-0002-5929-5793>

THEORETICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF DETERMINING THE SUPPORT OF CITIZENS TO THE OPERATIONAL UNITS OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE DURING THE FIGHTING OF CRIMINAL OFFENSES

Abstract. The article analyzes the content of the category «assistance of citizens to operational units of the National Police of Ukraine during countering criminal offenses» and offers the author's definition of this category.

It is emphasized that in scientific studies, there are no unified views among scientists regarding the meaning of the concept of «assistance of citizens to the operational units of the National Police of Ukraine during the fight against criminal offenses». First of all, this concerns the definition of the concept and content of the category «assistance», which is correlated with the category «cooperation».

According to the results of the research, it was found that: 1) the concepts of «assistance» and «cooperation» are correlated as general and partial, therefore «cooperation» is a component of «assistance»; 2) assistance of citizens to operative units during countering criminal offenses is characterized by certain actions on the part of citizens who provide assistance to operational units during countering criminal offenses; 3) assistance of citizens to operational units is carried out both during operational and investigative activities, and during covert work at the stage of pre-trial investigation of a criminal offense; 4) assistance of citizens to operational units can be expressed in the provision of information that contributes to solving the tasks of operational and investigative activities and criminal justice; in participation in search and operational search activities, covert investigative (search) actions; in creating conditions for the implementation of operational investigative activities and covert work during criminal proceedings; in the provision of expert assistance based on the materials of operative investigative and criminal proceedings.

It was determined that the assistance of citizens to the operational units of the National Police of Ukraine during the fight against criminal offenses is the assistance of citizens to the operational units of the NPU during the fight against criminal offenses – this is the overt or covert participation of citizens, with their consent, on a paid or unpaid basis, in providing assistance to the operational units of the National Police of Ukraine by carrying out certain actions aimed at solving the tasks of investigative activity and criminal justice, including: providing information that contributes to solving the tasks of investigative activity and criminal justice; participation in conducting search and operational search activities, covert investigative (search) actions; creation of conditions for operational investigative activities and covert work during criminal proceedings; provision of expert assistance based on the materials of investigative and criminal proceedings.

Keywords: assistance to citizens, confidential cooperation, operational units, National Police, combating criminal offenses, operational and investigative activities, unglamorous work.

Постановка проблеми. Особливу роль у протидії злочинності відіграють правоохоронні органи, які мають у своєму розпорядженні нормативно закріплені інструментарії та повноваження щодо протидії цьому явищу. При цьому специфічним «проактивним» і як наслідок найбільш дієвим інструментарієм у протидії злочинності правоохоронними органами є форми та методи оперативно-розшукової діяльності [1, с. 12].

У сучасних умовах виконання завдань оперативними підрозділами Національної поліції України (далі – НПУ) щодо протидії злочинності не можливо без використання допомоги громадськості. У зв'язку з цим у теорії оперативно-розшукової діяльності та практичній діяльності оперативних підрозділів НПУ залишаються актуальним питання щодо сприяння громадян оперативним підрозділам під час протидії кримінальним правопорушенням, тобто отримання певної допомоги від конкретної особи щодо рішення завдань по протидії злочинності.

На сьогодні в науці оперативно-розшукової діяльності неоднозначно трактується поняття «сприяння громадян оперативним підрозділам». Крім того, у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2] не визначено сутність та форми сприяння громадян оперативним підрозділам під час оперативно-розшукової діяльності, що призводить до неоднозначного трактування категорії «сприяння громадян оперативним підрозділам». Як зазначив А. М. Кислий, відсутність нормативної правової регламентації поняття сприяння осіб оперативним підрозділам не дозволяє практикам трактувати його абсолютно однозначно, що, в свою чергу, призводить до використання різних підходів у практичній реалізації інституції сприяння боротьби зі злочинністю [3, с. 43].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових публікаціях проблеми сприяння громадян оперативним підрозділам правоохоронних органів, у тому числі НПУ, розглядали такі фахівці в галузі оперативно-розшукової діяльності, як С. В. Албул, К. В. Антонов, А. В. Баб'як, В. І. Василичук, М. П. Водько, М. Л. Грібов, В. В. Дараган, В. П. Захаров, А. М. Кислий, С. М. Князев, О. І. Козаченко, І. О. Колінко, В. М. Круглий, В. А. Некрасов, Д. Й. Никифорчук, В. І. Отрудько, Т. В. Пастрюліна, О. О. Подобний, В. Є. Тарасенко, Р. В. Тарасенко, В. І. Трапезніков, О. Л. Христов, Ю. Е. Черкасов, В. М. Шевелько, В. В. Шендрик, І. Р. Шинкаренко, А. М. Ханькевич та ін.

Проте незважаючи на широкий спектр досліджень, присвячених різним теоретичним та практичним аспектам використання громадян оперативними підрозділами НПУ під час протидії кримінальним правопорушенням, питання щодо теоретичних засад сприяння громадян оперативним підрозділам НПУ під час протидії кримінальним правопорушенням залишаються недостатньо вивченими. Сучасний стан розробки цих питань характеризується недостатністю наукових розробок щодо сутності сприяння громадян оперативним підрозділам під час оперативно-розшукової діяльності та негласної роботи на стадії досудового розслідування, що призводить до неоднозначного трактування категорії «сприяння громадян оперативним підрозділам» та спонукає науковців у галузі оперативно-розшукової діяльності до дослідження цього питання.

Метою статті є дослідити зміст категорії «сприяння громадян оперативним підрозділам НПУ під час протидії кримінальним правопорушенням» та запропонувати авторське визначення цієї категорії.

Виклад основного матеріалу. Своєчасне виявлення, документування та запобігання кримінально протиправним діянням, а також встановлення осіб, які їх вчинили, та ефективне розслідування по кримінальним провадженням не можливо без використання допомоги громадян оперативними підрозділами НПУ.

Сприяння громадян дає можливість, з одного боку, отримати додаткову інформацію та відповідно загальне уявлення про стан оперативної обстановки на території обслуговування оперативними підрозділами НПУ, з іншого боку, допомагають отримати відомості про підготовку або вчинення конкретного кримінального правопорушення; чинників, які сприяють їх вчиненню; осіб, які займаються кримінально протиправною діяльністю та їх зв'язків. Наприклад, В. В. Шендрик та І. О. Колінко, досліджуючи питання гласного сприяння громадян оперативним підрозділам внутрішньої безпеки, зазначили, що гласне сприяння громадян дає можливість отримати додаткову і більш широкую інформацію про стан оперативної обстановки на конкретному об'єкті обслуговування; надає допомогу у вивченні обставин, що сприяли вчиненню злочинів у сфері службової діяльності; допомагає отримати відомості про злочинні зв'язки осіб, які мають відношення до даних видів злочинів; інформацію про підготовку або вчинення злочинів; про співучасників при вчиненні злочинів тощо. Діяльність цивільних осіб, які надають гласне сприяння, дозволяє оперативним працівникам урізноманітнити тактичні прийоми і засоби, і виробити більш раціональні оперативно-розшукові заходи для успішного документування й викриття злочинних осіб, відкриває можливість проводити оперативно-розшукові заходи одночасно в декількох напрямках і на багатьох об'єктах [4, с. 67].

Як вже ми зазначали, у наукових дослідженнях серед вчених не має єдиних поглядів щодо змісту поняття «сприяння громадян оперативним підрозділам НПУ під час протидії кримінальним правопорушенням».

У першу чергу це стосується визначення поняття та змісту категорії «сприяння», яке співвідноситься з категорією «співробітництво».

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови співробітництво розглядається як спільна діяльність, спільні дії [5, с. 1367], а сприяння (сприяти) – 1) позитивно впливати на що-небудь; 2) створювати відповідні умови для здійснення, виконання і таке інше чого-небудь; 3) надавати допомогу в чому-небудь; 4) буди причиною або наслідком виникнення, існування і таке інше чого-небудь; 5) створювати, викликати бажання виконувати яку-небудь дію [5, с. 1377].

Тобто, ми бачимо, що поняття «сприяння» і «співробітництво» співвідносяться як загальне з частковим. Адже співробітництво є складовою сприяння. Тому слід погодитися з Н. Гольдберг, яка зазначила, що термін «сприяння» за своїм змістом більш широкий, ніж термін «співробітництво». Сприяння включає в себе співробітництво, яке є специфічним видом сприяння, при якому надана допомога вже являє собою спільну роботу [6, с. 101].

Крім того, існують протиріччя й у дефініції «сприяння громадян оперативним підрозділам під час протидії кримінальним правопорушенням».

Як зазначив А. М. Кислий, сприяння здійсненню оперативно-розшукової діяльності являє собою специфічну діяльність окремих осіб з надання органам внутрішніх справ допомоги у виконанні завдань оперативно-розшукової діяльності [7, с. 18].

В. І. Отрудько та Є. Ю. Бузовера визначають сприяння громадян оперативним підрозділам кримінальної поліції як передбачені законодавством добровільні дії дієздатних осіб, що не є штатними працівниками поліції, спрямовані на пошук та збирання оперативно-розшукової та іншої інформації, яка становить оперативний інтерес, із подальшим передаванням отриманих відомостей оперативному підрозділу, взяття участі у проведенні окремих оперативно-розшукових заходів або негласних слідчих (розшукових) дій за безпосереднім керівництвом оперативних працівників, а також надання іншої експертної допомоги в інтересах вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності та оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування злочинів [8, с. 228-229].

О. Л. Христов, досліджуючи проблеми співпраці підрозділів кримінальної поліції із громадськістю під час протидії злочинам, зробив висновок, що сприяння громадян оперативним підрозділам під час протидії злочинності розглядається як єдиний узагальнюючий інструмент у відносинах цих підрозділів та різними категоріями осіб (узагальнююче поняття для визначення форм залучення), значення дій яких за сутністю і змістом у протидії злочинності об'єктивно виходять за межі сприяння. Зокрема, автори розглядають сприяння у площині конфіденційного співробітництва, а саме: використання як негласних позаштатних працівників; конфіденційної співпраці з органом досудового розслідування, зокрема співпраця з особами, які є учасниками організованої групи чи злочинної організації; допомоги громадян, котрі не відносяться до зазначених категорій осіб та не є штатними працівниками НПУ [9, с. 596].

Слід зазначити, що конфіденційне співробітництво визначається ще як негласне співробітництво. Таке співробітництво відображає лише особистісні стосунки суб'єктів оперативно-розшукової діяльності та негласної роботи під час досудового розслідування в особі їх працівників із окремими громадянами на основі довірчих відносин.

Конфіденційне співробітництво визначають фахівці в галузі оперативно-розшукової діяльності як стосунки, що зумовлюють взаємні зобов'язання і відповідальність суб'єктів оперативно-розшукової діяльності в особі їх працівників з громадянами, які погодилися сприяти виявленню, попередженню та припиненню злочинів, забезпеченню захисту працівників правоохоронних органів від протиправних посягань при виконанні службових обов'язків [10, с. 64].

У Великій українській юридичній енциклопедії визначено, що конфідентом є особа, з якою орган досудового розслідування, прокурор або підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, установив на платній чи безоплатній основі відносини співробітництва, що передбачають надання нею сприяння на конфіденційних засадах вирішенню завдань оперативно-розшукової діяльності чи кримінального провадження. Згода громадян на встановлення такого співробітництва може мати постійний або тимчасовий характер, а сама участь громадян у проведенні оперативно-розшукової діяльності чи негласних слідчих (розшукових) дій може мати (залежно від їх бажання та характеру виконуваних завдань) гласний або негласний характер [11, с. 386-387].

До осіб, які конфіденційно співробітничать з оперативними підрозділами НПУ, в теорії та практиці оперативно-розшукової діяльності відносяться позаштатні негласні працівники.

За допомогою позаштатних негласних працівників виявленню підлягають: 1) факти готування та вчинення кримінального правопорушення; 2) обставини, що мають значення для протидії кримінальним правопорушенням (зокрема, що характеризують кримінальне правопорушення та винну особу, а також причини та умови, що сприяють його вчиненню); 3) сліди та знаряддя вчинення кримінального правопорушення; 4) викрадене майно й інші предмети, що мають значення для встановлення і викриття винних осіб; 5) предмети й речовини, що заборонені для зберігання, носіння та користування; 6) особи, які замислюють, готують та вчиняють кримінальні правопорушення або причетні до них; 7) особи, які допускають протиправну поведінку; 8) особи, які володіють оперативною значущою інформацією; 9) особи, які здатні систематично надавати допомогу під час протидії кримінальним правопорушенням [12, с. 245].

Враховуючи зазначене, слід висловити деякі міркування з зазначеної проблематики:

1. Поняття «сприяння» і «співробітництво» співвідносяться як загальне з частковим, тому «співробітництво» є складовою «сприяння».

2. Сприяння громадян оперативним підрозділам НПУ під час протидії кримінальним правопорушенням характеризують певні дії з боку громадян, які надають допомогу оперативним підрозділам під час протидії кримінальним правопорушенням.

3. Допомога громадян оперативним підрозділам НПУ здійснюється як під час оперативно-розшукової діяльності, так й під час негласної роботи на стадії досудового розслідування кримінального правопорушення.

4. Допомога громадян оперативним підрозділам НПУ може виражатися у: а) наданні інформації, яка сприяє вирішенню завдань оперативно-розшукової діяльності та кримінального судочинства; б) участі у проведенні пошукових та оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій; в) створенні умов для здійснення оперативно-розшукової діяльності та негласної роботи під час кримінального провадження; г) наданні експертної допомоги за матеріалами оперативно-розшукового та кримінального провадження.

Висновки. Таким чином, сприяння громадян оперативним підрозділам НПУ під час протидії кримінальним правопорушенням – це гласна або негласна участь громадян за їх згодою на платній або безоплатній основі у наданні допомоги оперативним підрозділам НПУ шляхом здійснення певних дій, спрямованих на вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності та кримінального судочинства, у тому числі: наданні інформації, яка сприяє вирішенню завдань оперативно-розшукової діяльності та кримінального судочинства; участі у проведенні пошукових та оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій; створенні умов для здійснення оперативно-розшукової діяльності та негласної роботи під час кримінального провадження; наданні експертної допомоги за матеріалами оперативно-розшукового та кримінального провадження.

Література:

1. Кириченко О. В. Теоретичні засади формування системи оперативно-розшукової протидії злочинності. *Забезпечення правопорядку та протидії злочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення* : матер. І Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 17 черв. 2021 р.). Дніпро : ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2021. С. 12–17.
2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 15.01.2023).
3. Кислий А. М. Сприяння громадян оперативним підрозділам органів внутрішніх справ як окрема наукова теорія оперативно-розшукової діяльності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2010. Вип. 23. С. 37–44.
4. Шендрик В. В., Колінко І. О. Гласне сприяння громадян підрозділам внутрішньої безпеки МВС України у протидії злочинам у сфері службової діяльності. *Європейські перспективи*. 2015. № 1. С. 65–70.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 ; уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ-Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
6. Гольдберг Н. Проблеми регулювання конфіденційного співробітництва при здійсненні негласних слідчих (розшукових) дій. *Jurnalul juridic national : teorie si practica*. 2016. № 2. С. 100–103.
7. Кислий А. М. Теоретичні та організаційно-тактичні засади сприяння здійсненню оперативно-розшукової діяльності (за матеріалами МВС України) : автореф. дис. ... докт.юрид.наук : 12.00.09. Київ, 2011. 28 с.
8. Отрудько В. І., Бузоверя Є. Ю. Поняття, сутність та форми сприяння громадян підрозділам кримінальної поліції. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2. Ч. 3. С. 225–229.
9. Христов О. Л. Стан наукової розробленості проблем співпраці підрозділів кримінальної поліції із громадськістю під час протидії злочинам. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 592-597. URL: http://pap.in.ua/1_2020/1_2020.pdf (дата звернення: 15.11.2022).
10. Усенко В. Ф., Некрасов В. А., Мацюк В. Я. Використання конфіденційної допомоги громадян у боротьбі зі злочинами: Погляд сьогодення : монограф. Київ : КНТ, 2007. 204 с.
11. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 19 : Кримінальний процес, судоустрій, прокуратура та адвокатура ; редкол. В. Т. Нор (голова) та ін. . Харків : Право, 2020. 960 с.
12. Кириченко О. В. Оперативно-розшукова протидія злочинам проти громадської безпеки кримінальною поліцією: проблеми теорії та практики: монограф. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 428 с.

References:

1. Kyrychenko O. V. Theoretical foundations of the formation of a system of operational and investigative countermeasures against crime. *Ensuring law and order and combating crime in Ukraine and in the world: problems and ways to solve them* : mater. and International science and practice conf. (Dnipro, June 17, 2021). Dnipro : VNPZ «Dnipro Humanitarian University», 2021. P. 12–17.
2. On operational and investigative activity: Law of Ukraine dated 02.18.1992 No. 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (date of application: 15.01.2023).
3. Kislyi A. M. Assistance of citizens to operative divisions of internal affairs bodies as a separate scientific theory of operative and investigative activity. *Fight against organized crime and corruption (theory and practice)*. 2010. Issue 23. P. 37–44.
4. Shendryk V.V., Kolinko I.O. Public assistance of citizens to internal security units of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in combating crimes in the field of official activity. *European perspectives*. 2015. No. 1. P. 65–70.
5. Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language: 250,000; structure. and heads ed. V. T. Busel. Kyiv-Irpin : Perun, 2005. 1728 p.
6. Goldberg N. Problems of regulating confidential cooperation in the implementation of covert investigative (search) actions. *Jurnalul juridic national : theory si practica*. 2016. No. 2. P. 100–103.
7. Kislyi A. M. Theoretical and organizational and tactical principles of facilitating the implementation of operative investigative activities (based on the materials of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine) : author's review. thesis ... Doctor of Law: 12.00.09. Kyiv, 2011. 28 p.
8. Otrudko V. I., Buzoverya E. Yu. The concept, essence and forms of citizen assistance to criminal police units. *Scientific bulletin of public and private law*. 2016. Issue 2. Part 3. P. 225–229.
9. Hristov O. L. The state of scientific development of the problems of cooperation of criminal police units with the public during crime prevention. *Comparative and analytical law*. 2020. No. 1. P. 592-597. URL: http://pap.in.ua/1_2020/1_2020.pdf (access date: 11/15/2022).
10. Usenko V.F., Nekrasov V.A., Matsyuk V.Ya. The use of confidential assistance of citizens in the fight against crimes: A current view: monograph. Kyiv : KNT, 2007. 204 p.
11. Great Ukrainian legal encyclopedia: in 20 volumes, Volume 19: Criminal process, judicial system, prosecutor's office and advocacy; editor V. T. Nor (head) and others. . Kharkiv : Pravo, 2020. 960 p.
12. Kyrychenko O. V. Operative and investigative counteraction to crimes against public safety by the criminal police: problems of theory and practice: monograph. Dnipropetrovsk : Dniprop. state University of Internal Affairs cases, 2016. 428 p.